

С. Нагай

ВІРА, ЦЕРКВА І НАРІД

Накладом автора

Авгсбург, 1963

С. Нагай

ВІРА, ЦЕРКВА І НАРІД

Накладом автора

Авгсбург, 1963

Відвічним і найважливішим фактором життя людства була і є віра і вплив її на формування й піднесення народу.

На протязі віків багато вже про це сказано, але в наших українських умовах особливо сучасна ситуація вимагає знову до нього повернутись. І було б просто непростимим ще й тепер при небувалій за всі віки загрозі комунізму оминати й промовчувати питання віри, як це сталося з нашою інтелігенцією в революційні роки. Поготів наша християнська релігія, як указує В. Липинський, є основою державного світогляду і держави (Листи, ст. рим. цифрами 47). А один із найбільших сучасних політиків д-р К. Аденauer у телеграмі подяки до папи Павла VI пише: „Мое переконання про значение христианства в политичном житті стало теперь еще сильнее (Авгбургер Альгемайнे ч. 218 за 21. 9. 63).

І якщо ми, як світська людина в деяких деталях помилюємося, то нахай нам святі отці і Бог простять.

ВІРА І РОЗУМ

Допитливіші люди молодого віку є взагалі найбільше схильні помилатися в питаннях віри. Особливо це стосується до тих, які вже „вкусили“ дещо природничих і точних наук, що мають у своїй основі математику-логіку. Під враженням величезних осягнень в галузі технічних наук, цей тип молоді найбільше схильний до переоцінки людського розуму — його всемогутності.

Ще зовсім недавно, в початку цього сторіччя, серед юнацтва можна було спостерігати, з яким ентузіазмом воно сприймало винаходи радія подружжям Кюрі, квантову теорію Планка, релятивну теорію Айнштайнса, розщеплення раніш неподільного атома і т. д. А як сприймають тепер оволодіння стратосферою, свідчить щоденна преса, радіо, далебачення.

Та найголовнішим фактором у формуванні світогляду цієї групи молоді треба вважати осягнення точних наук ще за Коперником (1473 — 1543), Кеплером (1571 — 1630), і Ньютона (1642 — 1727). Це ж вони встановили закони руху і траєкторії

світл, та з надзвичайною точністю визначили місце і час, де вони в небі перебувають і з'являються.

Але й серед молоді так званої класичної освіти, спостерігається майже те саме, хоч вона й формується більше під впливом гуманітарних наук. Ця, звичайно, захоплюється Аристотелем (принципи логіки), енциклопедистами (Руссо, Вольтер), Кантом (критика чистого розуму), Дарвіном (теорія еволюції) і т. д. Вона хоч і не спирається в своєму піднесенні розуму на критерій ствердження висновків самим „небом“, як попередня, зате набирає ще більше негації до віри наслідком настирливої антирелігійної сугестії цілого ряду псевдовчених „соціологів“ та ворогів християнства, починаючи з пессиміста Шопенгауера й Ніцше та кінчаючи К. Марксом. Приходиться тільки жаліти всю цю молодь, бо багато з неї навіть не знає, що її корифеї, велетні науки, в більшості самі, через заглиблення в пізнання, прийшли до віри, вернулися до Бога. Зформулювавши свої знамениті закони універсального тяжіння, Ньютон все ж інакше як божественною волею не міг його пояснити. Бо якщо людському генієві вдається розгадати якусь стадію буття, то далі виникає ще глибша й складніша, і так до безконечності... Отже, і Кант після своїх знаменитих критик нарешті прийшов до ствердження Бога та бессмертності душі.

Це вказує на те, що причину такого розходження між геніяльними вченими і їх невіруючими учнями треба шукати в недоуздті. І справді, спостереження в житті показують, що найбільше невіруючих знаходяться серед недовчених. Самовпевненість, як рідна сестра неуздтва, вже є початком безвір'я. Набувши тільки поверхових знань, людина ще не усвідомлює, як багато вона не знає. Ця свідомість у людини зростає лише в міру її заглиблення в бездну ще не пізнаного, що так геніяльно висловив Сократ: „Я знаю, що я нічого не знаю“.

Ще коли ми були студентами і часто безбожниками, старший колега казав: „Слухай, малий, з теорії про матерію ти знаєш, що як щось є, то в тій чи іншій формі є матерія, а первнем її завжди є тільки атом. Гадаємо, що доживши до глибокого віку давно забитий большевиками недовчений колега, тепер коли в розщепленому атомі відкрився цілий світ, думав би інакше...“

Та головна причина безвір'я в масах, все ж не в письменстві і науці. Бож і серед зовсім не вчених є і віруючі

і невіруючі. Очевидно, що тут головна причина лежить у вихованні.

З усього вищесказаного видно, що віра не є знанням, що дается тільки через розум. В суті своїй, вона є почуттям. Бо майже всі тварини мають і розум і почуття. Але людина має ще особливе, окрім почуття Бога. Проблема розуму люди спостерігають і у тварин, але ніхто не спостерігав у тварин ознак якоїсь віри. Тому людина, позбавлена віри й її моральної сили, подібна до тварини. Глибокий розум може допомогти з'явитись вірі і зміцнити її, але не може підмінити віру. Як почуття, віра є іраціональна і містична, але глибша і могутша, ніж розум. Тільки при такім розумінні віри можна також зрозуміти, чому саме геніяльні вчені і мислителі, на найбільших глибинах свого знання і свідомості, відчувають бессилля свого розуму проникнути далі, починають прозрівати існування вищої універсальної керуючої всесвітом сили, починають сильніше відчувати Бога, находять зміст свого існування в служенні Йому, а заразом із тим знаходять і духовну рівновагу і спокій у своєму житті. Ту рівновагу і спокій, вони гублять, коли без віри в загробне життя, свою смерть уявляють тільки як тваринний абсолютний кінець, а розлуку з близькими і дорогими уявляють собі на вічні часи.

Ось так, наприклад, пояснює значення віри один із колишніх послідовників Ніцше, що в початку нашого віку став у ряди видатних філософів французького ренесансу Ж. Валюа.

„Без віри”, каже він, „нема спасіння для людини”. Людина, що стверджує собою факт життя, шукає відповіді: чому вона повинна страждати, щоб продовжувати життя. Вона шукає рациї життя. Приходить час, коли людина у журбі питає: „Для чого жити?” Так допитується вона у свого розуму, що вважає себе знаючим все на світі, всі наукі, і вважає себе спроможним відповісти на всі питання. Але на це найголовніше питання розум нічого не може відповісти, тільки констатуває: „Так живуть люди, так підносяться, зростають через зусилля, через страждання”. Але людина вимагає іншої відповіді. Вона питає, чому вона повинна жити, бо вона втомлена від зусилля і страждання. Що їй до всіх механік і фізик, усіх цих осягнень, що забезпечують життя? Яке їй діло до бажання роду, суспільства, коли вона сама зовсім не має принади до життя і коли вона не може позбавитись журби, що заповняє її серце? Для чого це вічне зусилля, коли все це не має мети? Для чого, нарешті, само життя? І коли розум щирий,

він відповідає „я не знаю“. Бо його наука і знання — це знання видимого світу, знання форм, а зовсім не знання істоти сил, які сховані в непізnavальному, звідкіля походить життя. Отже, розум і наука є безсилі примусити людину жити, оскільки вони не можуть їй дати рації життя. І тому правдива наука повинна схилитися перед Вірою, яку вона хотіла замінити. А втім, вона також повинна прийти до висновку, що людина не може жити без рації життя, себто без певності, що її зусилля не є даремні, значить, не може жити без віри.

Але що таке віра, що в ній людина знаходить рацію життя? Віра — це почуття вічного життя, що знаходиться в нас і йде з Невідомого Непізnavального, якого кожний з нас є видимість, з Вічного, де живляться коріння нашого буття. Це почуття нашого пов'язання з метою і волею Того, Кого ми не бачимо. І коли людина, в якій народжується віра, звертається в останній раз до свого розуму і питає „для чого жити“, якийсь внутрішній голос у ній відповідає: „Бог того хоче“. Тому ця невідома сила її оживляє, відганяє в ній втому й безнадійність та наказує в повній любові і силі стати до свого обов'язку. „Бог того хоче“ нас ізв'язує з Вічним, створює зв'язки, що можуть нас привести до Таємного Джерела вічної енергії. Тому віра є найбільшою моральною силою людини, бо вона дає їй рацію життя і під час утоми дає міць. Людина без віри шукає тільки скептичного знання, і розум у сумніві попадає в пессимізм, безнадійність і втрачає енергію.

Але й розум не треба лишати в спокою, тільки підкорити його вірі. Він помагає бачити видимість світу, хоч і неспроможний з'ясувати його глибокий зміст. Опріч того, розум підкорений законові змін. Розум двадцятилітньої людини — це не розум сороклітньої. Розум молодечих захоплень — це розум людини заспокоення. Чи ж може мінливий розум не завести до помилок, якщо він не підкорений дисципліні віри. Отже, тому віра є важливіша за розум і знання. Правда, є дві знання. Одно шукає фізичного живлення істоти; його хемія, фізика, механіка мають тільки одну мету: годувати, одягати, захищати. Тут воно не є вірі ворог. Друге ж, що шукає зміст життя, даремне. Краще відійти від нього, бо воно дає тільки гірку відразу тому, хто захоче його попробувати: воно показує в світі тільки мінливі форми та істоти, що себе взаємно пожирають. Люди, що тримаються його, перестають бачити в небі божественний світ, що повинен їх направляти. Це мале знання віддаляє людину від Бога, тоді як велике до нього

приводить. Як підрядна сила, розум (глибоке знання) помагає вірі повернути людину до душевної рівноваги і правдивого життя.

Та коли віра — наймогутніший фактор, що вирішує долю людини, то це вказує, що найвищим обов'язком кожного є — вzbуджувати і плекати її. Коли ж віра по своїй природі є містична, іраціональна, це передрішує напрямок і характер акції до збудження і зміцнення її. Христос сказав: „Аще не будете як діти, не внідете в Царство небесне”. Чи не означає це те, що зерно віри знайде найблагородніше поле в чистому серці дитини? Хто ж ті найближчі до дитини, для яких їх власна доля найбільше зв'язана з долею дитини, для яких найбільшим скарбом і осягненням є благодіяння дитини. За універсальним біологічним законом — це рідні батьки. Саме їхнім найсвятішим обов'язком є кинути те зерно. Це ж бо батьки, своїм прикладом глибокої віри й правдивого життя, повинні найперше збудити й плекати віру своєї дитини. Бо як каже той же філософ Валюа: „Батьки мають найбільшу любов, бо такий закон природи, що батьки люблять своїх дітей. Вони мають також найбільшу свідомість про дитину тому, що вона є подібна до них, та що вони відчувають інстинктом її індивідуальні рухи через інстинкову свідомість своїх власних рухів”. Але легко сказати „виконати батьківський обов'язок”, коли буває й таке „Лікарю, ізцілися сам”. Тому обов'язком є і всього суспільства, а зокрема його найвищої установи — Церкви, виховувати й „утримувати людей на моральних дорогах їх самозбереження”. Бо найбільша сила суспільства та одиниці забезпечується тільки найбільшою вірою батьків, що самі повинні бути під охороною Церкви.

ЦЕРКВА

Направду, людині трудно самій зберегти свою віру, зо свого власного відруху виконувати заповіді віри, всі вимоги, що нас охороняють від занепаду. Шкода говорити! Дуже ми лагідні до власних хиб, до нашої кволости віри, до наших пороків. Тварина, що живе в нас, лінива і хитра, вміє ховати наші хиби в наших власних очах, або підробляти їх під фальшивий вид віри. Ми строгі тільки до хиб інших. Кожний з нас буває ліпшим лише тоді, коли перебуває під наглядом другого й примушений ошінією другого поважати заповіді віри. Доконечним є, щоб хтось наглядав за нашою вірою, підтримував її в наших серцях і спрямовував нас на дорогу нашого спасіння. Але хто ж є цей сторож? Це той, хто має найбільш

непорушну віру, з натурою, що має в собі відданість і посвяту свого персонального життя служінню Богові. Той, хто розуміє свій індивідуальний зріст у найбільшому поширенні віри, хто воліє зменшити свою вартість перед людьми, щоб ізбільшити свою вартість перед Богом, хто говорить не від свого імені, а в ім'я Бога. Це є священик, що об'єднується з такими іншими священиками і в єдину форму Церкви. Бо тільки єдина Церква може втримати в нас непохитну розбіжностями віру, підносити наші найкращі почуття, бо її існування зв'язане з існуванням тільки такої глибокої непохитної віри. Вона присвячує всі свої сили, щоб утримати віру в наших серцях. І коли вона своєю високоморальною постаєю викликає в нас любов до себе, втримуючи тим у нас любов до Бога, її авторитет приймається нами добровільно.

Оскільки наш розум приводить нас до потреби віри і потреби священиків для збереження віри, той же наш розум указує, що для правдивого життя ми повинні підкорити себе авторитетові Єдиної Церкви, поза якою є небезпека для нашої віри. Над нами всіма одиницями, над нацією, над одиницею, що відповідає лише перед собою, як і над одиницею, що відповідає перед усією нацією, над рабом і над монархом, над усіма між Богом і людиною повинна бути Церква. Щоб усі керовані нею могли виконувати Божий закон життя. Щоб ніхто, чи то звичайна людина, чи монарх, не могла залишити свій обов'язок, не могла б відмовитись від зусилля й віддатися лінівству й насолоді, а щоб осягла найбільшого піднесення через найбільшу любов до Бога.

Та тому, що людина в своїй природі слаба й лінива, вона не може самостійно прийняти порядок і закон всесвітнього миру, якого навчає Церква.. Вона скоріше підкоряється порядкові фізичної сили. Бо є лише дві владі порядку на світі: Сила і Віра. Хрест переможе! Але людина часто перевонена злими гордощами; не схиляється перед Тим, що ніс хрест, а лише перед силою. Та коли людина підкоряється тільки силі, вона почуває себе приниженою, тоді як у вірі вона підноситься. Тому влада, яку ми повинні прийняти, є владою Бога, що забезпечує нам перемогу над людиною-твариною. Ця влада, встановлена на базі нашої віри, здійснюється владою духовною, владою Церкви під знаком хреста. Лише Церква, втримуючи в нас почуття: „Бог так хоче“, в чому ми черпаємо нашу певність, зможе утримати нас на дорозі нашого спасіння. Вона єдина забезпечує нам постійну перемогу над духом

розкладу і консеквентно утримує нас на шляху правдивого прогресу.

Але, яка Церква спроможна реалізувати ці завдання? Та, що своєю організацією та акцією, найбільше відповідає цьому завданню... Ліпша організація Церкви та, що краще пристосовує своїх священиків до їх високих функцій і дає їхній акції найсильніший імпульс, найсуворішу дисципліну, найміцнішу єдність.

Яким же способом священик буде найліпше пристосований до своєї функції збереження віри через абсолютну відданість Богові? Через найбільше відмовлення від своїх, індивідуальних інтересів, через посвяту всієї своєї любові до Бога і консеквентно до всіх людей, через повне з'єднання зі своєю вищою духовною організацією, яка в найтяжчі лихоліття занепаду Церкви, або руїни її, подає моральну підтримку йому й допомагає в матеріальному забезпеченні його храму. Гакою вищою духовною організацією може бути тільки сильна моральний авторитетом в світі — вселенська Церква. При цьому, найсильніший імпульс, найсуворіша дисципліна і єдність акції, може бути забезпечена лише через абсолютне підкорення священика голові Церкви. Найперше тому, щоб була тільки едина інтерпретація законів святого Письма, і щоб у Церкві, через індивідуальний фанатизм, не була допущена боротьба. Тому, щоб люди виховані у вірі, не були протиставлені в боротьбі поміж собою, щоб у спільноті свого духовного сану вони осягли найбільшого об'єднання, найбільшого братерства. Покірність вірі і покірність Церкві, в цьому є найвища рація. Бо лише в цьому є вірне і божественне забезпечення того, чого в засліпленні нашого малого розуму ми шукаємо поза вірою і дисципліною Церкви, а саме найвище піднесення людини. „Схилися ж ти, фальшива гордине”, так каже філософ, колишній ніцшеанець, „смирися ж ти, безума претензійності знання, бо немає ні творчости, ні рації, ні мудrosti, ні самого знання в тваринній свободі, до якої ти нас провадиши. Немає для нас спасіння поза любов'ю і страхом перед Богом і немає спасіння поза законом Церкви, яка втримує в нас живу любов до Бога”.

В темряві, де діють ще оп'янілі в безумстві самознищення люди, у світлі неба ми помічаемо призначення Церкви. Хрест, сяючи своїм вічним світлом, підноситься понад нами на таку височину, де рука безумця вже не може його досягнути.

Бо Церква, від часів свого існування, реалізувавши в ідеї

те, що ми намагаємось реалізувати в стражданнях, утримує над нами наш власний ідеал. Її призначення вести нас до його осягнення, до благословленного дня його здійснення, коли земля буде очищена від Каїна і коли всі люди, нарешті, звільнені від ярма людської сили й покірні лише одній божественній силі, пізнають себе братами, слідуючи одному й тому ж законові: доброчинності взаємної любові.

СУЧАСНИЙ СТАН УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕРКВИ І НАРОДУ У ЗВ'ЯЗКУ З МИНУЛИМ

Як свідчить історія народів, доля Церкви завжди є прообразом долі її народу. У своїй „Історії прав. Церкви“ історик Дм. Дорошенко стверджує цю тезу з минулого свого народу, подаючи, що занепад української держави паралізував також розвиток української Церкви, і тому вона попала в чужі руки. Манастири і релігійну літературу безпощадно русифіковано. Але, може найліпшим зразком правдивості цієї тези є сучасний стан української Церкви і народу.

Багато вже наша Церква пережила тяжких ударів, але все те з останньою руною не можна й порівняти. Де наш найвищий єдиний духовний центр? Де наші переповнені вірними церкви? Де наші ієреї, наші духовні академії, семінарії й духовні школи, де виховувалися кадри наших прецків і батьків? Де наші знаменіті церковні хори і співи наших геніяльних композиторів: Верделя, Бортнянського, Леонтовича й багато інших? Засліплена імперіялізмом і марксівською злобою сучасна Московія довершила свою історичну місію: все знищила, опоганила, потоптала. Своєю брутальністю, вона ще перевищила своїх попередників Татар і Гунів, бо ті бодай хоч зберегли церкви. Безбожницькою пропагандою отруює душу наших дітей. Натягнувши на енкаведистів ризи, вона блузнірствує, вихвачує правдиво віруючих і точить з них кров. Воїстину неперевершена робота супротивника Бога — катані.

Та не тільки на рідних землях нашої України-Руси. І тут на еміграції відчувається її підступна косматка рука. Звироднілі слуги її всякими засобами розкладають віруючих, сіють ворожнечу і злобу та нищать всі прояви християнського життя. Під маскою „громадських діячів“, а то й ієреїв, створюють розколи, заводять ересі, дифамують наших святих, на кожному ступні ображають наші релігійні почуття, розкладають морально й обезсилують матеріально наші парафії. В церквах все менше стає людей, падає жертвенність парафіян, усе

більше зростає збідніння храмів і священиків. На ґрунті матеріальної злиденності і підступних заходів ворогів нашої Церкви, падає серед священства дисципліна, поширюються впливи далеких доктринально Церков, а серед віруючих все більше поширюються ріжні ересі: баптистів, штундистів, еговистів і подібних. Чи про таку Церкву, як основу нашого національного державного світогляду говорить В. Липинський? Чи при такій Церкві ми спроможні на „боротьбу за світове місце України, за нашу світову місію історичну, яку нам серед інших націй і держав дав до виконання Великий Бог на Ним створений землі“ (В. Липинський; Релігія і Церква в історії України) Коли віра в своїй природі є містична, то не може бути в проповідях місця для реалізму, раціоналізму, модернізму. А під впливом тих далеких нам доктринально Церков, деякі з наших мало освічених священиків, уже перейнялися духом раціоналізму та вже починають відповідно тлумачити святе Письмо. Та не лише в проповідях. Навіть у своїх побожних писаннях не соромляться вдаватись до такої буденщини ѹ реалізму, що віруючу людину глибоко ображає. Переvertиться душа, коли про наше найсвятіше потайне передається з амвону з реалізмом вулиці, без тіні пієтизму... А на завваження: „чию то ви, отче, науку проваците“, можна почути цинічне: „ну, що ж, чий хліб їси, того й пісню співаеш“. Та чого ж тоді хліба просити у далеких чужих (хоч ми як християни шануємо їх усіх), а не у своїх рідних, що в минулому разом співали?

Бо ще з перших часів християнства на Русі-Україні була наша Церква спільна, національна, як також була спільна Західня і Східня Церкви, коли від них за св. Ольги і св. Володимира в Україну принесено християнство. Відповідаючи національним прагненням іще при Ярославі (1051) було висвячено вже не Грека, а Українця Іларіона (Дм. Дорошенко: Прав. Церк., ст. 20). Цю традицію зберігали цілі покоління. І хоч під ударами Татар упала українська держава і Москва (мтр. Максим 1299) захопила в Україні церковну гегемонію, то все ж боротьба за свою національну Церкву не припинялася. В 1415 р. знову було обрано свого митрополита Григорія Цамблака і київська митрополія знову відірвалася від Москви (там же ст. 61). Цю традицію далі продовжує українська козаччина і славетний митрополит Петро Могила (1596 — 1649), а по ньому щирій український патріот Йосиф Тукальський (1663 — 1675), що, щоб унезалежнитися від Москви, з допомогою гетьмана Пет-

ра Дорошенка, переніс митрополію до Чигирина. Нарешті, з відновленням української державності в роки 1917 — 1921, наша Церква знову відродилася як національно українська з митрополитом Василем Липківським на чолі. Здавалося, що московським впливом уже прийшов кінець, але ні, ще й тепер серед деяких Українців знаходяться навіть священики, що допомагають проводити церковну політику Москви, вороже ставляться до католиків, не допускають зближеннь з ними і все далі штовхають православних в обійми раціоналізму. Промовчуючи тим часом уже про головну політичну аспірацію Москви, тільки у стосунку до віри, чуючи слов'янську вимову на московський лад, з болем спостерігаємо в нашій Церкві того, що позбавляє нас пієтизму, з яким ми звикли читати святе Письмо. Ми глибоко розуміємо тяжкий матеріальний стан православного духівництва і вимушене жебрання, та все ж разом із хлібом ми не хотіли б мати... гадюку. Бо раціоналізм приведе нас до ще більшого упадку віри і денационалізації, все більше відриваючи нас від рідного пня. На тій же підставі, не все гаразд у православній Церкві і на верхах. Спостерігається втручання в сферу дій сусідніх ієпархій, взаємне обвинувачення, отаманія, а тому й усе більша утрата єдності дій, порушення канонів при висвяті духовництва, а в результаті всебільша утрата авторитету Церкви; а з тим консеквентно і віри. Коли до всього додати ще зовсім невідповідну, високому санові позбавлену християнської любові і прощення, полеміку, то це був би правди вий образ вигідного для Москви розбиття, в якому опинилося б еміграційне суспільство під кінець півтора десятка років еміграційного релігійного життя. Але треба зазначити гірку правду, що в полеміці й католики не завжди на висоті. Буває ображаютъ не тільки релігійне, а й національне почуття православних. На жаль, зовсім не йдуть слідами бл. п. митрополита Шептицького і померлого вітця Івана ХІІІ, що з правдивою братньою любов'ю кличе всіх християн до всещщення, миру та єднання. Замість братнього наближення й примирення своєю поставою і незручними заявами, вони тільки поглиблюють роз'єднання між Українцями... Та, на щастя, римська Церква має один найвищий авторитет. Має папу, що може просто наказати таку полеміку і поставу припинити. І, на жаль, ми православні такого авторитету, щоб його всі послухали, не маємо. Кожний, oprіч свого, не визнає інших. І живуть та сваряться між собою, як боги в Енеїді Котляревського, не вважаючи на обставини. І коли римська

Церква весь час дбає про міць Церкви і чистоту віри та намагається для цього об'єднати всіх християн, то православна веде себе так, немов вона й не існує.

Як можна відчути з розмов, така апатія її до цього епохального питання пояснюється невірою в успіх ніби через стару негацію православного народу до католиків узагалі і до Берестейської Унії (1595) зокрема. Але це не зовсім так.

В минулому, наша тоді ще спільна Церква затратила свою відповідальність — як національна Церква — й позбавлена підтримки своїх князів і панів, цілком підупала під гегемонією Москви. Внаслідок політичних причин, іще до Унії, було вже негативне ставлення населення до Поляків католиків, що ще з більшою інтенсивністю виявилось після Унії. Тому немає підстав твердити про безпосередню нехіть православних до католицизму, як до віровизнання.

Та й чого б? Адже в догмах православних і католиків немає нічого взаємно ображаючого релігійні почуття. В так званому „філіокве“, в Символі віри католиків значиться: „І в Духа Святого, Господа, животворящого, іже від Отця і Сина ісходящого“. З безпосереднього погляду звичайного віруючого, віруючого православного, що почитає „Господа нашого Ісуса Христя“, є лише возвеличення і піднесення Сина Божого до рівності з Богом Отцем, що ми православні ніби далі й підтверджуємо також і в нашему Символі віри в словах: „єдиносущна Отцю, їмже вся биша“... Нехай Бог простить нам ці міркування, які належать до гідності святих отців, але ж справа йде про причину негації звичайного „народу“. Себто, що для звичайного віруючого ледви чи це могло викликати негацію до католицької віри. Не могло бути ображаючим релігійне почуття православних і (за догмою католиків) непорочне зачаття Богоматері. Вони ж бо люблять і почитають не менше ніж ми, православні, Матір Христа. Ту Пречисту Матір, ікону Якої — Покрову пресвятої Богородиці — наші козаки Запоріжці, як найбільшу святість, носили тільки на руках у військових походах. Також не могла бути причиною негації форма обряду, яка у грекокатоликів нічим суттевим не відріжняється від православної. Ще шукають причини потім у самій Берестейській Унії, ніби як у порушенні національної релігійної єдності. Алеж кого треба вважати порушителями,

тих, що схилилися до західної культури, чи тих, що, як значено, зовсім підпали під гегемонію Москви? Та й узагалі, якщо й була то якась дивна необ'ективна негація. Чому

тоді контактувалися з тими, що не шанують ні наших обрядів, ні ікон, і т. д. і не питали, навіть і не згадували про „нарід”? А щодо Унії як ніби зради, то це заперечують історичні факти, сама історія.

Намаганнями Унії були тоді не тільки бажання налагодити страшні неполадки в Церкві, а й загальнополітичні інтереси. Як подав історик Дм. Дорошенко, ще за Вітовта (ХІУ вік) була виникла думка про об'єднання української й білоруської Церков з римо-католицькою під зверхністю папи. Ця думка виникла у самої Візантії, що думала цим купити собі порятунок у Західній Європі. В 1439 р. у Фльоренції Собор проголосив унію. Але вона не пройшла через велику негацію народу до католицької Польщі. А що тоді був великий занепад Церкви, про це свідчить у своїй дисертації історик М. Костомарів. Що ж до характеру самої Берестейської Унії та ставлення до неї, то про її позитиви твердять і історики і соціологи: Дм. Дорошенко, В. Липинський, В. Щербаківський, Ст. Томашівський і інші. В. Липинський каже, що „представники Унії були прихильниками самостійницьких національних змагань, тоді як супротивний табір із Вишеньським на чолі шукав підтримки Москви". А проф. Дм. Дорошенко стверджує: „Поєднана з Римом українська греко-католицька Церква... стала національною установовою" (Дм. Дорошенко: Історія Церкви, стор. 40). Далі каже він, що „думка про церковну унію в Україні не заникала" (стор. 89), а про причини каже: „Нетактовне поводження константинопольських патріярхів щодо українських єпископів обурило останніх докраю і вони почали васправжки думати про унію, як про спосіб піднести свій авторитет і взагалі поліпшити становище православної Церкви в Польській Державі". І далі: „Владики знали, що справа Унії дуже непопулярна на Україні і через те велиє своє діло потайки" (там же, ст. 107). Очевидно, вона серед низів і не могла бути популярною саме через утиски Поляків, як і через церковний вплив Москви. Ще з 1299 р., коли митрополит Максим подався на Московщину, вплив продовжувався майже 300 років. Багато священиків було вже помосковлено. Отже, як ці священики, так і низи не могли належно оцінювати національні потягнення нашої провідної верстви. Правда, на боці формальних супротивників унії був і впливовий князь Острожський, але його протиставлення диктувалося тільки амбіцією. „Він був обурений тим, що вся справа велася без порозуміння з ним і навіть потай від ньо-

го (там же, ст. 107). Як свідчить далі історик, „сам Петро Могила не тільки не був принциповим ворогом церковної унії, але сам цікавився способом її здійснення, однаке при умові повної внутрішньої незалежності православної Церкви в Польській Державі, з своїм окремим патріярхом на чолі“ (там же, ст. 36). Та все ж, почалася тоді завзята релігійна боротьба проти уніятів, та ще й „у спілку“, як каже історик, з протестантами. З тими протестантами, що з ідеєю перекладу нам св. Письма на живу народну мову несли нам раціоналізм і денационалізацію (там же, ст. 27, 108*). Треба все ж сказати, що в тій боротьбі, що почалася, завинили дещо й самі уніяти. І не лише утаєнням, а значить, і нетактовністю до інших впливових мужів, а також і нестриманістю, як того вимагала справа, а саме проголошенням анатеми. У той же час пасивним уміттям рук, таким „непротивенством злу“, коли Польща насильно відбирала церкви від православних. А головне поспіхом, недодуманням форми Унії до здійснення її, як це розумів тоді Петро Могила, з повною внутрішньою незалежністю православної Церкви зо своїм окремим патріярхом на чолі. Але все те було в минулому. Хто ж щиро хоче „єдиної, соборної і апостольської Церкви“, до того не повинен повертатись.

Та як там не було, а церковний розкол між Українцями стався, і з нього скористала Москва. Бо як каже історик: „особливо зручно використовувала вона ріжні прояви антагонізму на Україні, бо на тому побудована була вся її політика до України“ (Дм Дорошенко: Нар. іст. Укр., т. 2, ст. 42). Та все ж, хоч Москва і використовувала розкол у своїх інтересах, але, як видно з попереднього, ні сам католицизм як віровизнання, ні Унія з ним не були причиною негації православних до нього. Проф. Дорошенко каже: „Хоча Українська Православна Церква внаслідувала від своєї візантійської негативне ставлення до „латинства“, але на українському ґрунті цей негативізм не прибрав різких форм з тої причини, що він не виріс органічно, а був прищеплений штучно, та й одинокою його реальною підставою служило хіба те, що латинство було вірою сусідів-Поляків, з якими рідко коли були у нас добре сусідські взаємини. Тому в старій Україні й не було спеціальної ворожнечі до ідеї церковної унії, себто до

*) Хоч раніш багато було за переклад св. Письма на українську мову, але дещо тепер змінилось. Досвід укаже на великі хиби перекладу всього св. Письма, бо тратиться його п'єтізм і мистецтв' форми, містику підмінлює грубий реалізм. Може було б досить залишити переклад тільки св. євангелія.

злуки з Церквою Римською" (Дм. Дорошенко: Пр. Цр., ст. 27).

Отже, головною причиною вегації була і тепер є, проводячи свою імперіалістичну церковну політику, тільки Москва.

Понад шістсот років вона нищить нашу церковну незалежність, наші церковні установи, наш прадідівський церковний уклад, наше своєрідне українське духівництво. Знишила знамените вогнище нашої духовної культури — Київську Могилянську Академію, славетний історичний пам'ятник світової культури, щоб тільки стерти з пам'яти світу нашу духову й культурну вищість, і тим уможливити свої аспірації третього Риму в Москві. Трудно собі уявити, щоб якась інша держава провадила таку низьку і злісну боротьбу з католицизмом, як це на протязі віків провадила Москва. Починаючи з катедр вищого священства в духовних школах, включно з початковими, тільки й чути було про непристойне життя пап та іхні жорстокості, продаж індульгенціями наперед гріхів. Ще дітям, що не вміли отченашу, "батюшки" в школах розказували неправду про папесу, Люкрецію Борджа, вихвалаючи православну богообоязнь і батюшку царя. „Може ні в одній ділянці суспільного життя російський уряд не виявив такої настирливої асиміляції і обрусіння українського народу в державі, як саме в ділянці церковній... Дійшло навіть до масового переселення духовенства на Україну і навпаки" (Дм. Дорошенко: Прав. Церк., ст. 43). Історик О. Оглоблин каже: „Після Фльорентійської Унії 1439 р. московське суспільство, при своїх імперіалістичних прағненнях, вірило в те, що „действієм Промисла Божія пал старий Рим, а за ним і новий Рим... вследствіє ізмени православію... і пріняття латинства" (Моск. теорія III-го Риму, ст. 24). Ці московські імперіалістичні аспірації довели навіть до розриву з самою Візантією (1448). Правник проф. В. Т. Гришко твердить, що урядові кола Москви, щоб оправдати неканонічність свого поступовання, особливо, наполягали на гріхах візантійського православ'я в латинізмі (Істор. прав. підґрунтя теор. III-го Риму, ст. 17). Як видно з цього, щоб осягнути мету, Москвія ні перед чим не спиняється. Цинізм і крутійство стають чим далі, все більш відверті.

Проводячи цю свою імперіалістичну церковну політику, треба було підвести, звичайно, під неї якусь базу. І це довершив старець Філотей. В посланні до Василія III (1510 — 1511) „в часи найбільшого розмаху імперіалістичної політики" останнього, як каже проф. Оглоблин (Моск. теор. III Риму,

ст. 21) і далі до Івана IV, підкреслюється негація до Риму. Чи була та негація справді, чи лише виправдуванням своїх потягнень, не так важне. Важне те, що її впроваджено офіційно як державну теорію. Наступний послідовник цієї теорії митрополит Макарій подає її історичну концепцію, що „на прикінці століття переходить до побутового вжитку” (там же, ст. 32). Рим ненавиділи тому, що його боялись, і тому треба було його, не розбираючися в засобах, очернювати. Гостро-та боротьби проти Унії і гайдамацькі рухи також не обійшлися без сугестії і провокації агентів Москви. Все, що в певний період було їй на користь — все було гідне, нічим не гидували. Коли при гетьмані Богданові відновилася Українська Держава, а з нею й національна Церква, підтримана єрусалимським православним патріярхом Пасієм, Москва не посоромилася громити й це православ'я. В дискусії, що „була актуальним завдинням московської політики на Україні, розвідчик ієромонах Суханов (1650) сказав Грекам: „Даремно ви хвалитеся, що ми від вас прийняли хрещення. Ми прийняли хрещення від св. апостола Андрея. Володимир хрестився в Корсуні від тих християн, що були хрещені Климентом, папою римським, що перебував там на вигнанні (там же, ст. 39). Та не зважаючи на те, „місіянська ідея третього Риму стала національною московською ідеєю, основою і дорого-вказом цілої сучасної й майбутньої політики“ (там же). В на! маганні її виправдати й впроваджувати, Московія не могла інакше й діяти, як тільки сіяти ворожнечу до Риму. Бож з упадком Візантії, тільки християнський впливовий Рим стояв їй на перешкоді. І ми бачимо, що ця тактика, як спра-ведливо зазначає правник проф. В. Гришко, тактика підступу, обману, насильства, фальшування спадково переходить і на новітні часи. Після Івана Лютого, ще лютішим ненависником католицизму виявив себе Петро. У своїй сліпій нена-висті і примітивізмі він навіть не стримувався, щоб для влас-ного задоволення при нагоді вбивати католиків, як убив у Ві-тебську п'ятьох оо. Василіян. Через створений ним „Святей-шій Сінод“, він, як фактичний патріярх, провадив тільки об-русійну політику і винищував усіх інаковіруючих. Його най-маркантиша наступниця Катерина II „винищує цілковито гре-ко-католицьку з Римом б'єднану Церкву“ (Мірчук: Історичні ідеологічні теорії III Риму, ст. 27). Та найірше в ті часи було те, що на цю стежку ненависті до католицизму, стають, вид-но під впливом масонів, також представники духовної еліти

т. зв. слов'янофіли. Побіч із Кірієвським виступають А. Хомяков і К. Аксаков, а з ними йдуть Ф. Тютчев і навіть Достоєвський. „Проголошуячи православ'я як основну зasadу, слов'янофіли доходять до гострої ненависті до всього Заходу і насамперед до католицизму” (проф. д-р Н. Василенко: Теорія III Риму, ст. 27). Отже, виходить, однаково ставилися до католицизму як офіційні чинники, так і тогочасні володарі умів і душ слов'янофіли. Як через це могла поглиблюватися тоді нехіть до католицизму серед суспільства, можна собі уявити. З глибоким жалем треба сказати, що під впливом їх ця хвиля захопила тоді й наших найліпших людей.

Такими шляхами ця чисто московська ненависть до римської Церкви у деяких Українців дійшла аж до наших днів. І тепер, достойна спадкоємниця старої політики — большевицька Москва — весь час наступає на Ватикан. Оттанні заличення Москви до Ватикану — тільки підступний обман. Вісник московського патріархату оголосив цілий ряд статей проти Ватикану, в яких ведеться безпощадна агітація проти пап. Як, наприклад: „Папи все виступали проти слабих та експлуатованих. Вони є центром міжнародних інтриг та осередком фашизму. Всі християни можуть означити ватиканську політику, як антихристиянську” і т. д. (там же, ст. 56). Вся політика большевиків стверджує наглядно, що для них головним ворогом в духовному секторі є Ватикан (там же).

Та цей наступ на католицизм, як зазначує проф. Мірчук, не є самоціллю. Річ загально відома, що наступ на Рим має не релігійне, а політичне підложжя. Це ж те саме, що в XVI ст. находило свій вираз у словах послання Філотея: „Да весі христолюбче, яко вся хрестянская церква прідоша в конец і снідошася во єдино царство нашого государя по пророческим книгам, то ест Расейское царство. Два убо Рима падоша, а третій стоїт, а четвертому не биватъ”.

Сімсот років обману, сугестії і насильства — це поважний час. В атмосфері цієї невпинної пропаганди проти Риму, тільки й могли бути відповідні наслідки. І ми іх маємо навіть тут уже на еміграції і до останнього часу. Не зважаючи на те, що ми ніби тепер ізвільнiliся від впливу й опіки московської Церкви, ми все ще є несвідомі послідовники Москви. Все ще дивимося її духовними очима на Рим, все ще з застереженням ставимося до католицизму. Отрута, впроваджувана віками, ще діє незалежно від того, чи ми канонічні чи автокефальні чи соборноправні. Навіть соборноправни-

ки, що видають себе за найбільших ворогів московської Церкви, в цьому відношенні знаходяться не під меншим впливом. Застереження наших низів і козаків у минулому до католицизму було в деякій мірі оправдане, як наслідок ворожих відношень до католицької Польщі. А яке оправдання для православного духовництва ми маємо в сучасному? Навіть найпалькіший захисник нашого православ'я історик Дм. Дорошенко каже: „Було б з нашого боку непростим гріхом, якби ми допустилися підкresлювання релігійних ріжниць в нашему народі, а вже справжнім злочином супроти наших національно державних завдань було б заводити тепер якісь усобиці на релігійному грунті“ (Пр. Цер., ст. 17).

Великі слова! Але без церковного єднання, дійсність свідчить про такий злочин щодня. А про тих, що з ними тепер наші духовні отці залюбки практично єднаються, та набираються від них раціоналістичної премудrosti, той же історик застережує: „Боюсь, каже, що протестантизм часто й густо веде просто до денационалізації Українців“. І далі: „Так було з протестанскими сектами штундистів чи баптистів на Україні, так є і з спробами організацій протестантських громад у США і Канаді“ (там же).

Отже, дружба наша з протестантами і тепер на користь Москалим. Але наше деякe „православне“ духовенство, очевидно, не дуже бо ться денационалізаці... Зате, треба думати, дуже боїться одновірного нам Риму, коли навіть у нужденному стані уникає його допомоги і поради. А от незмосковлена православна Візантія у свій час не побоялась в такому стані піти на унію у Фльоренції. І за унію стояли тоді найвищі духовні чинники православної Церкви — патріарх константинопольський, митрополит Ісидор. І зліквідуvala її тільки світська влада Москви, а Ісидор мусів утікати (Ів. Мірчук: Історія Ідеол. Теор. III Риму, ст. 28). Не побоявся також і київський митрополит Гр. Болгаринович, за унію був потім і найбільший і заслужеoий митрополит нашої Церкви — Петро Могила. А наші святі просвітителі брати Кирило і Методій навіоь прийоали від папи благословення, а Методій ще й сан архиєпископа (Дм. Дорошенко: Христ. Церк., ст. 50).

Читаючи тепер антикатолицькі писання наших панотців, приходиться тільки розводити руками: як мало в них християнської любові і всепрощення. Ніде не помітно, щоб наші панотці і преосвящені владики десь намагалися побороти в собі цей атавістичний московський фанатизм, цю ненависть

до Риму. Винесені ріжними обставинами на верхи й цим задоволльнені, вони вже не оглядаються назад, на ту страшну рурину, що заподіяла нашій православній Церкві Москва. Що більше, деякі з московською Церквою ще й контактуються.

Православна Церква ще недавно мала всі підстави бути національною і, за словами історика, „повинна була стати Національною Українською Церквою“. Але так не сталося. Українське духовенство було вже давно отруєне московським цареславієм. Ще з того часу, як воно за гетьмана Самойловича підпорядкувалося московському патріярхові, його провідна роль в Україні була скінчена. Воно й далі формально ще виконувало свої релігійні обов'язки супроти українського народу, але само вже ставало знаряддям московської уніфікаційної і централізаційної політики. Воно попросту стає на службу Москві і виконує ті завдання, що нічого спільног³ з українськими інтересами не мають. Українські єпископи стають творцями російської синодальної системи та ідеологами російського цезаропапізму. Січовий панотець, В. Сокальський, наприклад, здобувся лише на те, щоб... здержати запорожців від активної оборони проти Москалів. З половини XIX-го ст. Київська Академія, колишнє вогнище української просвіти й письменства, стала твердинею націоналістичної реакції й україножерства. Православна Церква опинилася в ролі сторожа поліційно бюрократичного режиму і патроном обrusительної системи. Українську мову прогнано з ужитку (там же).

Таке, як бачимо, доконала з православною Церквою Москва, на користь якої дехто ще й тепер афронтує й цурається Риму. І то знову тільки на користь Москві. Це очевидне кожному, хто на цьому питанні призадумався глибше.

Москва знає, що наше зближення з римською Церквою розриває ті зв'язки з московським „православ'ям“, які в свій час сприяли трагічній Переяславській угоді. Напевно вони й тепер у вирішний час будуть грати на одновірстві, за означенням історика Дорошенка, на цьому „поліційному обrusительному нравослав'ю“. Вони, нацевно, вжиють проти Риму і нашого зближення з ним іще брудніших наклепів і під'юджування черні, але часи гайдамацтва вже минули і свідомість наших національно-державних інтересів серед народу вже набагато виросли. І ледве чи він також піде за колишніми соціялістами, що в 1917 р. вважали церкву „опіюмом для народу“, а тепер стоять проти наближення до Риму.

НАПРЯМНІ ШЛЯХИ ВІЗВОЛЕННЯ: ТРУДНОЩІ ЙОГО

Не будемо все ж спинятися на спробі відновлення Української Національної Церкви в 1917 р. і в 1918 р. за гетьмана Павла Скоропадського, що була перервана повстанням. Не спиняємося також на створенні Соборноправної Національної Церкви з митрополитом Липківським на чолі, що скінчилася масовими тортурами і засланнями в Сибір.

Як стойть справа української Церкви на еміграції, вже почасти окреслено в попередньому. Як на рідних землях, при тому кривавому терорі — „все благоденствує й мовчить”, теж цілком ясно. Воно й не може бути інакше. А що робиться для полегшення в цій справі на еміграції? Маємо тільки жалюгідні льокальні сварки й незграбну полеміку без будь-якого захоплення великою ідеєю об'єднання Церков. Багато також маємо церковних організацій, але жодна з них не згадує про об'єднання. А коли дехто й згадує, то знову, мовляв, „як народ вирішить на рідних землях”. В такому ставленні, звичайно, менше відповідальності, і більше спокою. Але, коли так пасивно ставитися до цієї справи, то нічого сподіватись ні на Божу ласку, ні на добрий осуд. Бо ті, що там на Сході, може, тільки й надіються на Захід.

Отже, ніби досить нам займатися суперечками ще й на релігійному ґрунті. Єдність між нами всередині, також церковна, важливіша, ніж амбіції. Бо, як уже зазначено, тільки міцна Церква забезпечує нарід від розпаду, а нас Українців може й від дальнього підкорення Москви. Не праві ті, що кажуть: „Не путайте, будь ласка, Церкву і політику”. З попереднього ми вже бачили, як часто політика була пов'язана з Церквою і як узаемно вони впливали. З піднесенням авторитету Церкви завжди змінювалось і національне державне життя, і навпаки.

Коли нам московські історики вбивали в голови, ніби Володимир вибрав візантійство тому, що воно було „солідніше”, то об'єктивний історик каже: „Вибір між двома обрядами впав на Візантію, а це сталося, коли східня і західня Церкви були з'єднані, і цей вибір був ділом політичного державного обрахунку, бо внутрішні, ба навіть зовнішні ріжниці між християнством грецьким і християнством римським були в кінці Х ст. занадто незначні” (Дм. Дорошенко: Істор. Церк., ст. 20).

Так взаємодія вже відома також із інших наших історичних фактів. Тому що не мав державного опертя, митрополит Максим utik до Москви. Зі зміцненням державності за Ві-

товта, в 1411 р. патріярх знову встановив київську митрополію й призначив на митрополита Памвлака. Та чи не найяскравішим повчальним прикладом тепер для нас може бути приклад з історії самої Московщини. Історик Дм. Дорошенко каже: „В державі Московській Церква іе тільки помогла московському князівству піднести на рівень великої держави, але довгі часи була одною з головних основ її сили та єдності, а разом із тим носієм національного ідеалу московського народу“ (там же). Більше того. Церква спасла державу. Бо коли в „часи смутного времені“ московська державність занепала, Церква на чолі з авторитетним митрополитом Філаретом змінила її та дала початок державному порядкові.

Чи не вказують всі ці історичні приклади і трагічний стан нашої православної Церкви на єдино правдивий шлях церковної політики нашій еміграції? Чи не вказують вони на єдино правильну дорогу до забезпечення нашій Церкві належного авторитету через визнання зверхності папи? Голови тієї Церкви, що має найбільші в світі місіонарські заслуги, того папи, за благословенням якого провадилася епохіальна праця наших церковноучителів св. Кирила і Методія. Але на це можна почути все тільки наше або „небажання народу“, або ще „порушення автокефалії“. З приводу ніби розбіжності догм тепер уже майже не чути.

Щодо народу, то як було зазначено, він уже в масі виріс. Якщо ж іще знаходяться й такі, що не вирости, то краще не повторювати історії з „татарськими людьми“, зі зрадниками Мазепи під Полтавою, та тими, за якими пішов М. Грушевський і зайшов... до „комбедів“. Щодо „автокефалії“, то найперше ми молимось у нашему Символі віри не за автокефалію, а „во єдину соборну і апостольську Церкву“. Поновтор, якщо ввійти в суть справи, а не в слова, то найбільша цінність автокефалії полягає в незалежності від світської влади, яка сама їй повинна духовно коритися. Цю незалежність саме найбільше може забезпечити авторитет римської Церкви, куди їздять на поклін усі королі і президенти, та якій підлягають, як зверхній, всі місцеві католицькі Церкви.

З другого боку, як національно державна Церква, українська Церква зовсім не втратить свій авторитет, а навпаки, непомітно його набуде, визнаючи зверхній авторитет папи. Таке єднання з Римом, уже тепер на еміграції, дало б нам православним великі можливості допомогти нашим нещасним братам по той бік, підготовляючи тут священиків для заміни

ними в майбутньому московських. Така допомога для нас тут є конче потрібна. Це, здається, єдине, чим ми, українська еміграція, могли б виправдати наше тут існування.

Здавалось би, цю допомогу найперше треба було б шукати в царгородському патріярхаті. Але з практичного боку таке завдання нереальне, бо, як сказав дослідник: „Царгородський патріярхат можна тепер трамваем об'їздити“ (проф. д-р Г. Кох: Теор. III Риму, ст. 6). Сам нужденний... А з ідеологічного, убійчу характеристику дав філософ В. Соловйов: „не на Заході, каже, а на Сході, і Візантії первородний гріх цезарепацізму завдав смертельної рани живому тілу Христа“ (проф. д-р Н. Василенко Полонська: Теор. III Риму, ст. 34). Та наше духівництво все ще не бачить цього единого спасительного для нашої Церкви виходу і все ще чомусь більше тримається тих, хто вносить у нашу Церкву раціоналізм і розкладає наше давнє незаплямоване єресями національне православ'я.

Приймаючи зверхність папи, ми від віри наших батьків не відступаємо. Адже наші церковноучителі Кирило і Методій, визнаючи зверхність папи, не відступали. То чому ж нам тепер цієї зверхності уникати, коли самі греко-католицькі владики простягають до нас руки і моляться про з'єднання під київським патріярхом, як колись про це ж саме марив наш великий митрополит Пегро Могила, і коли це диктує тепер ішо більше ніж тоді не лише церковна, але й політична рабія?

Тільки так, у всьому братньому християнському співжитті всіх Українців ми набудемо також і політичної єдності, за яку щоденно молимось і відсутність якої завжди була причиною всіх наших національних катастроф...

Для цієї великої загально християнської і нашої національної ідеї, ми повинні забути назавжди всі наші історичні помилки та зневаги і піти на зближення обох наших національних Церков, для злиття „во єдину святу соборну і апостольську Церкву“, про яку повсякчасно молимось у нашому Символі віри.

СУЧАСНА ДОКОНЕЧНІСТЬ АКЦІЇ ОБ'ЄДНАННЯ

В перші роки еміграції, коли Українці були масово скупчені по таборах і містах, становище Української Православної Церкви було ще терпиме. Серед еміграції було ще чимало старих освічених священиків, було ще багато і вихователів і вихованців духовних учебових закладів і повні

церкви молящихся. Для підготовки молодих священиків навть існувала у Мюнхені Духовна Академія на чолі з високо духовно-освіченим академіком професором Г. Ващенком.

Але з розорошенням еміграції по всьому світі, а почасті й унаслідок смерти старших — більш релігійних — людей, становище все гіршало. Парафії все дрібнішали, почалась відчуватися нестача священиків, а за відсутністю матеріальних засобів, припинила існування й Духовна Академія. Українська Православна Церква в Європі все деградувала і, не зважаючи навіть на допомогу Союзу Церков, нарешті дійшла до повного занепаду. В церквах тепер майже немає молящихся.

Помічаючи цей процес поступового занепаду, вже декілька років тому старша українська еліта, що почувала себе відповідальною за таке становище православної церкви, намагалася запобігти лихові, але, як бездержавна і матеріально незабезпечена, була безсила щонебудь зробити.

Залишалось тільки єдине, просити допомоги у своєї доктриною найближчої сестри — Католицької Церкви.

Але, Боже мій! Таж ми знаємо, як Москва копала рів і заsipала шляхи до цієї Церкви. Здавалось, що деякі „отці“ скоріше підуть на повне безбожництво, ніж на християнське єднання з Римом. Розпушка і повна безнадія огортали душу. Та ось, у цій безпросвітній безнадії ніби почувся голос Божий, що подав надію на спасіння. Воістину християнський голос папи Івана ХХІІІ, що закликав усіх вірних християн об'єднатися і в спільніх зусиллях створити оір всесвітному безбожництву та встановити спокій на землі. Ще, поки православне духівництво не вирішило, як на цей заклик реагувати, серед еліти православних почалося вже його обговорення. І в той час, коли вся еліта православних є однозгідна, що для спасіння віри є тільки одна дорога: визнати духовну зверхність папи з повним збереженням традицій нашого обряду і своєрідного церковного спіvu, знаходяться цілком задоволені зі свого сучасного становища і не згоджуються навіть взяти участь у соборі і тим бодай виявити елементарну чемність нашого народу, як це вже доконала, незалежно від майбутніх кінцевих вислідів ватиканського собору, далеко чужіша до Риму, ніж ми — англіканська Церква. Деякі православні ще й сьогодні висувають свої давно перестарілі аргументи про вже згадані доктричні розходження, негацію і автокефалію.

Тому залишається також і нам тільки ще раз підкреслити що ледви чи доктричні розходження, висовується те-

пер хоч і зрідка, але широ. Та як же ж виглядає теперішнє єднання православних з баптистами, до яких наші духовні отці їздять на відпочинок, слухають там їх наук про віру, хоч вони нам догматично зовсім чужі? В той час як одновірні нам католики, що визнають Непорочне Зачаття Богоматері, є більше наближені до нас по суті віри, не настують на зміну філіокве і взагалі від нас ніяких уступок не вимагають, щоб осягти ту „едину, соборну апостольську Церкву“, про яку ми молимось в нашему Символі віри. А єдність Церкви, очевидно, мислима тільки під духовною зверхністю папи, що вже очолює наймогутнішу у світі християнську Церкву за встановленням Христом принципом одноособової батьківської влади апостола Петра*), а не на базі колективу, де часто немає однозгідності й авторитету...

Відносно історичних кривд і ніби негації деяких людей до католицизму, то ледви чи було б правильно керуватися такими їх настроями, а не релігійною й державною доцільністю. Хто знає, може народ на рідних землях дуже радо прийме вістку про єднання християнських Церков і привітає її з надзвичайним задоволенням і полегшою на серці, щоб, нарешті, відв'язатися від усякої московської залежності як на релігійному, так і на політичному полях. — Історичні кривди були не тільки у нас і, як бачили, не лише з одного боку, і люди все ж миряться, як напр., недавно Німці і Французи. Були кривди і з боку католиків, було й навпаки, то чи було б розумно тепер, перед лицем спільногого ворога-безбожника з цього виходити? Тепер інші часи й інші умови. Та й нехіть православного народу, як іще раз твердить авторитетно історик Дм. Дороженко, була не до католицької віри, а до Поляків. А от нехіть у деяких наших панотців ще й тепер до католицизму, тож воно знову таки ніщо інше, як залишки їх московського виховання, чим вони фактично допомагають імперіалістичному III Римові-Москві не тільки в царині релігійній, а й у національно політичній.

Щодо „автокефалії“, то знову виринає питання: що є основою її позитивності в церковному житті? Не отаманія ж, в яку вона з нашою егоцентричністю легко перевтілюється? Це незалежність Церкви і її ієрархії від чужої влади. То чи ж визнання зверхності папи і опертя на цю могутню всесвітню організацію — католицьку Церкву не допомагає такому ун-

*) Матея гл. 16, ст. 18.

залежненню? Закиди, що так, мовляв, наша Церква попаде під гніт самого папи, зайді, бо ми такого явища на Заході навіть серед самої католицької Церкви не помічаемо. Воно є виключене не тільки з християнсько-моральних основ, але й із міркувань збереження добрих взаємин Риму з місцевою національною владою.

Ще одно важне зауваження, продиктоване, очевидно, в одних „політикою“, а в інших просто... бажанням „спокою“. А саме: „нехай, мовляв, це питання вирішить сам народ на рідних землях“. Мудре рішення, тільки до церковної справи тепер не надається. Відомо, що на рідних землях тепер невпинно й настирливо насаджується безбожництво і всі майже церкви обсаджені московською агентурою, ніби як священиками... Отже, на випадок звільнення від окупанта, хто буде провадити християнську науку та очолювати церкви? Про це там віруючі напевно й самі думають, але під гнітом вони нічого не можуть зробити. І тому це завдання є завданням лише еміграції. Вона має можливість звернутися до могутньої католицької Церкви за допомогою, як до сестри, і створити тут потрібні кадри. Отже, тому нашим завданням є також визнати зверхність папи, щоб уможливити й доконати це наше еміграційне завдання. Говоримо так, бо віrimo в допомогу, коли ми самі всі проймемося християнським миром і любов'ю, та покинемо ворожість. Бо й святе Письмо вчить тільки прощати і молитись за ворогів, а не допомагати їм. Тільки з допомогою Риму ми могли б уже тепер готовити священиків східного обряду, з яких більш достойні, подібно як і церковноучителі св. Кирило і Методій могли б одержати благословення папи на єпископські катедри, щоб обсадити на рідних землях єпархії. Опір папи ніхто нам у цьому ділі не допоможе, бо всі інші віровизнання і догматично і обрядово від нас дуже далекі і тому нам чужі.

В И С Н О В К И

Всі ми емігранти, як греко-католики, так і православні, свідомі трагічного стану нашої Церкви і народу, однаково боліємо душою, спостерігаючи невпинний зріст безбожництва на рідних землях, повинні:

1) Вітати всім серцем, як Перст Божий, проникнуту глибокою християнською любов'ю і всепрощенням відозву папи Івана ХХІІ про об'єднання всіх християн для спасіння християнської віри і миру на землі,

2) Молитись, щоб Собор, розглядаючи інші питання, розглянув також питання про стан, в який попав понад сорокамільйоновий український народ, що вже 42 роки морально й фізично гине під владою безбожників без належної християнської науки, без священиків і церков, та ухвалив створити відповідні учебові заклади для підготовлення духовних пасторів з додержанням пошани до батьківської віри і традицій українського народу, та

3) Молитись, щоб Господь вислухав наші молитви і Собор покликав християнських єпископів до здійснення цієї допомоги, та встановив у своїх епархіяльних учебових закладах деяку кількість стипендій для українських студентів і професорів.

